

Jacek Górecki^{a)}

 <https://orcid.org/0000-0002-0812-1654>

Prawa rzeczowe przysługujące obywatelom Ukrainy na tle obowiązujących w Polsce norm kolizyjnych

Abstract: Mass inflow of Ukrainian citizens into Poland gives rise to many legal issues, including conflict-of-law questions about rights *in rem* held by such persons both in respect of property left in Ukraine and property brought to Poland. In the context of the prolonged stay of such persons in Poland, one crucial task may be, for example, to establish the law applicable to the disposal of their property brought to Poland under legal acts made in Poland.

The Agreement between the Republic of Poland and Ukraine on legal aid and legal relationships in civil and criminal matters, done at Kiev on 24 May 1993, applicable in Polish-Ukrainian relations, devotes several provisions to those questions.

However, the Agreement ignores the question of the law applicable to property law relationships having movable items as their objects. In particular, it does not designate the law applicable to contracts transferring the ownership of movable assets and contracts encumbering such assets with limited rights *in rem*. The relevant norms in this regard are conflict-of-law rules of the Polish Act of 04 February 2011 — Private International Law, and of the Ukrainian conflict-of-law Act of 23 June 2005, designating the law applicable to property.

Accordingly, as long as movable items are located in Poland, Polish law will apply with regard to the respective property law relationships. This is provided for in Article 41 (1) of the Private International Law Act. However, Polish law will not apply to obligational and property rights having as their object immovable properties located in Ukraine, which is covered by Article 32 of the Agreement of 24 May 1993. In this regard, Ukrainian law is exclusively applicable.

^{a)} Prof. dr hab., Uniwersytet Śląski w Katowicach.

Under Article 41 (2) of the Private International Law Act, in the assessment of legal relationships relating to a movable property brought to Poland from Ukraine, one should also consider legal events taking place when the asset in question was still in Ukraine. However, the assessment of legal events having an impact on property law relationships taking place in Poland and relating to movable items brought back to Ukraine will be based on the Ukrainian law.

Keywords: movable assets — immovable property — law applicable to property — the scope of law applicable to property — change of law applicable to property

1. Uwagi ogólne

Masowy napływ do Polski obywateli Ukrainy rodzi wiele zagadnień prawnych. Jednym z nich są kwestie kolizyjnoprawne dotyczące praw rzeczowych przysługujących tym osobom względem rzeczy zarówno tych pozostawionych przez nich w Ukrainie, jak i tych zabranych do Polski. Z uwagi na przedłużający się pobyt wskazanych osób w Polsce sprawą istotną może być np. ustalenie prawa właściwego dla rozporządzania mieniem przywiezionym przez nie do Polski w drodze czynności prawnych dokonywanych w Polsce.

Obowiązująca w relacjach polsko-ukraińskich podpisana w Kijowie 24 maja 1993 r. Umowa między Rzeczpospolitą Polską a Ukrainą o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych i karnych¹ powyższym kwestiom poświęca kilka przepisów. Zgodnie z jej art. 32 do stosunków prawnych dotyczących nieruchomości właściwe są prawo i sądy tej Umawiającej się Strony, na której nieruchomość jest położona². Ponadto art. 34 ust. 2 Umowy stanowi, że forma czynności prawnej odnoszącej

¹ Dz.U. 1994, nr 96, poz. 465 [dalej: Umowa].

² Zob. także art. 25 ust. 5 Umowy, zgodnie z którym do stosunków majątkowych między małżonkami dotyczących mienia nieruchomego właściwe są prawo i sądy tej Umawiającej się Strony, na której terytorium mienie to jest położone. Ponadto art. 37 ust. 2 Umowy stanowi, że stosunki prawne w zakresie dziedziczenia mienia nieruchomego określa prawo tej Umawiającej się Strony, na której terytorium mienie to jest położone. Z kolei z art. 41 ust. 2 Umowy wynika, że w sprawach spadkowych dotyczących mienia nieruchomego właściwy jest organ tej Umawiającej się Strony, na której terytorium mienie to jest położone. Również inne dwustronne umowy międzynarodowe, których stroną jest Polska, wskazują jako prawo wyłącznie właściwe dla praw rzeczowych na nieruchomości prawo miejsca jej położenia. Dotyczy to umów z b. Czechosłowacją (art. 36), Białorusią (art. 36), Bułgarią (art. 46), Estonią (art. 37), b. Jugosławią (art. 33), Litwą (art. 36), Łotwą (art. 38), Rosją (art. 35), Rumunią (art. 40). Zob. M. Pazdan, *Prawo prywatne międzynarodowe*, Wolters Kluwer, Warszawa, 2017, s. 261—262.

się do nieruchomości podlega prawu tej Umawiającej się Strony, na której terytorium nieruchomość jest położona. Obie normy obejmują swym zakresem stosunki zarówno obligacyjne, jak i rzeczowe, które dotyczą nieruchomości. Oznacza to, że zgodnie z Umową czynności prawne obligacyjne i rzeczowe (w tym ich forma)³, których przedmiotem są nieruchomości położone w Ukrainie, podlegają prawu ukraińskiemu⁴ i nie mogą być w drodze wyboru prawa poddane prawu polskiemu, nawet wówczas, gdy czynności te dokonywane są w Polsce. Natomiast dla tych samych czynności prawnych, jeśli ich przedmiotem są nieruchomości położone w Polsce, wyłącznie właściwe jest prawo polskie.

W odniesieniu do formy czynności prawnych, których przedmiotem są rzeczy ruchome, znajdzie zastosowanie art. 34 ust. 1 Umowy, zgodnie z którym forma czynności prawnej podlega prawu tej Umawiającej się Strony, które właściwe jest dla samej czynności. Wystarczy jednak zachowanie formy przewidzianej przez prawo tej Umawiającej się Strony, na której terytorium czynność zostaje dokonana. W tym kontekście zwrócić należy uwagę, iż Umowa w art. 33 ust. 1 określa prawo właściwe dla zobowiązań ze stosunków umownych, w tym także dotyczących rzeczy ruchomych. Zgodnie z jego treścią zobowiązania ze stosunków umownych podlegają prawu tej Umawiającej się Strony, na której terytorium została zawarta umowa, chyba że strony umowy poddadzą ten stosunek wybranemu przez siebie prawu. Zatem w odniesieniu do zobowiązań umownych odnoszących się do rzeczy ruchomych dopuszczalny jest wybór prawa innego niż prawo miejsca zawarcia umowy. W związku z tym umowy obligacyjne zawarte w Polsce, których przedmiotem są rzeczy ruchome należące do obywateli Ukrainy, mogą być przez strony poddane prawu ukraińskiemu lub innemu prawu, nawet wówczas, gdy rzeczy te w chwili zawarcia

³ Zgodnie z art. 31 ust. 2 ukraińskiej ustawy kolizyjnej z dnia 23 czerwca 2005 r. [dalej: UkrU], która weszła w życie 1 września 2005 r., dla formy czynności prawnej, której przedmiotem jest nieruchomość, prawem właściwym jest prawo państwa, w którym położona jest ta nieruchomość. Jeżeli jednak prawo własności nieruchomości zostało wpisane do ukraińskiego rejestru nieruchomości, właściwe jest prawo ukraińskie.

⁴ W kwestii regulacji formy czynności prawnych w prawie ukraińskim szerzej zob. W. Kossak, *Forma czynności prawnej według prawa cywilnego Ukrainy*, „Wrocławsko-Lwowskie Zeszyty Prawnicze” 2010, nr 1, s. 186 i n.; *Ukraine: Häufige Rechtsfragen im Zusammenhang mit ukrainischen Beteiligten in der notariellen Praxis*, „DNotI-Report” 2022, s. 61. Zob. także A. Kosyło, *Własność i użytkowanie nieruchomości gruntowych na Ukrainie*, w: *Krytyka prawa. Niezależne studia nad prawem*, t. I, *Własność*, red. J. Jabłońska-Bonca, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa, 2009, s. 425 i n.; R. Maydanyk, *Die Entwicklung des ukrainischen Privatrechts in den Jahren 1991—2016*, „Zeitschrift für Europäisches Privatrecht” 2017, z. 2, s. 384 i n.; B. Tscherniavska, *Besonderheiten der aktuellen Reformen des Privatrecht in der Ukraine*, „Wirtschaft und Recht in Osteuropa” 2020, z. 7, s. 203—204.

umowy znajdują się w Polsce. W takim przypadku wybrane prawo stanie się właściwe także dla formy dokonywanej czynności prawnej, choć nadal wystarczające jest wówczas również dokonanie czynności prawnej w formie wymaganej przez prawo obowiązujące w miejscu jej dokonania.

Umowa pomija kwestię właściwości prawa w odniesieniu do stosunków prawnorzeczowych, których przedmiotem są rzeczy ruchome, w szczególności nie określa prawa właściwego dla umów przenoszących własność rzeczy ruchomych oraz prowadzących do ich obciążenia ograniczonymi prawami rzeczowymi. W tym zakresie miarodajne pozostają normy kolizyjne zamieszczone w ustawie Prawo prywatne międzynarodowe⁵ oraz w UkrU⁶, przy pomocy których wyznaczany jest statut rzeczowy.

W art. 41 ust. 1 p.p.m. wskazano, że własność i inne prawa rzeczowe podlegają prawu państwa, w którym znajduje się ich przedmiot. Natomiast ust. 2 stanowi, że nabycie i utrata własności, jak również nabycie i utrata oraz zmiana treści lub pierwszeństwa innych praw rzeczowych podlegają prawu państwa, w którym przedmiot tych praw znajdował się w chwili, gdy nastąpiło zdarzenie pociągające za sobą wymienione skutki prawne⁷. Normy te stosuje się odpowiednio także do posiadania (art. 45 p.p.m.)⁸.

Podobne rozwiązania jak w art. 41 p.p.m. przyjęto też w UkrU. Zgodnie z art. 38 ust. 1 UkrU prawem właściwym dla własności i innych praw rzeczowych jest prawo państwa, na terytorium którego rzecz się znajduje, chyba że ustawa stanowi inaczej⁹. Z kolei art. 39 ust. 1 UkrU stanowi, że powstanie i ustanie prawa własności i innych praw rzeczowych podlega prawu państwa, w którym rzecz znajdowała się w chwili, gdy wynikła okoliczność będąca podstawą powstania lub ustania prawa własności i innych praw rzeczowych, jeżeli ustawa lub umowa międzynarodowa nie stanowią inaczej. To ostatnie zastrzeżenie jest jednak zbędne z uwagi na treść art. 3 UkrU, zgodnie z którym, jeżeli umowa międzynarodowa, której stroną jest Ukraina, przewiduje inne zasady niż określone w UkrU, stosuje się zasady określone umową międzynarodową.

W związku z powyższym zgodnie z art. 34 ust. 1 Umowy forma czynności prawnych odnoszących się do rzeczy ruchomych objętych zakresem

⁵ Ustawa z dnia 4 lutego 2011 r. — Prawo prywatne międzynarodowe (t.j. Dz.U. 2015, poz. 1792 ze zm.) [dalej też: p.p.m.].

⁶ Szerzej o tej ustawie zob. A. Dowgert, *Ukraińska kodyfikacja prawa prywatnego międzynarodowego*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2008, z. 2, s. 349 i n. Jej polski przekład pod red. P. Mostowika opublikowany został w „Kwartalniku Prawa Prywatnego” 2008, z. 2, s. 571 i n.

⁷ Co do kwalifikacji pojęcia własności i innych praw rzeczowych zob. J. Górecki, w: *System Prawa Prywatnego*, T. 20B, *Prawo prywatne międzynarodowe*, red. M. Pazdan, C.H. Beck, Warszawa, 2015, s. 954 i n.

⁸ Szerzej zob. *ibidem*, s. 998—999.

⁹ A. Dowgert, *Ukraińska...*, s. 378.

zastosowania statutu rzeczowego podlegać będzie temu statutowi, ale wystarczające jest także dopełnienie formy wymaganej przez prawo obowiązujące w miejscu dokonania czynności prawnej¹⁰.

2. Jurysdykcja sądowa. Wykorzystanie w Polsce dokumentów pochodzących z Ukrainy

Zgodnie z art. 1 Umowy obywatele Ukrainy¹¹ korzystają w Polsce z takiej samej ochrony prawnej w sprawach majątkowych, jaka przysługuje obywatelom polskim. Mają prawo swobodnego i nieskrępowanego zwracania się do organów i sądów polskich w sprawach cywilnych, do występowania przed nimi, wytaczania powództw, składania wniosków, jak również dokonywania innych czynności procesowych na tych samych warunkach, co obywatele polscy. Oznacza to, że obywatelstwo ukraińskie nie może być przeszkodą w dokonywaniu przed polskimi sądami czynności procesowych, w tym także tych, które dotyczą ochrony praw rzeczowych przysługujących obywatelom Ukrainy. Należy jednak podkreślić, że w samej Umowie, w przywoływanym już art. 32, przyjęto wyłączną właściwość sądów państwa miejsca położenia nieruchomości w sprawach stosunków prawnych dotyczących nieruchomości. Zatem polskie sądy nie są właściwe do rozpoznawania sporów dotyczących stosunków prawnych (w tym przede wszystkim obligacyjnych i rzeczowych) odnoszących się do nieruchomości położonych w Ukrainie¹². Jurysdykcji sądów polskich podlegają natomiast sprawy dotyczące stosunków prawnych związanych z rzeczami ruchomymi, których właścicielami są obywatele Ukrainy, o ile w przypadku spraw rozpoznawanych w postępowaniu procesowym pozwany ma miejsce zamieszkania lub miejsce zwykłego pobytu albo siedzibę w Polsce (art. 1103 k.p.c.), a także wtedy, gdy pozwany ma majątek lub przysługują mu prawa majątkowe w Polsce o znacznej wartości w stosunku do wartości przedmiotu sporu (art. 1103⁷ pkt 4 k.p.c.) albo przedmiot sporu

¹⁰ Przyjąć należy, że art. 34 ust. 1 Umowy wyłącza stosowanie obowiązku dochowania formy pisemnej wynikającego z art. 31 ust. 3 UkrU, który stanowi, że dla kontraktu międzynarodowego, jeżeli chociaż jedna ze stron jest obywatelem Ukrainy lub osobą prawną Ukrainy, wymagana jest forma pisemna niezależnie od miejsca jego zawarcia, jeżeli ustawa lub umowa międzynarodowa, której stroną jest Ukraina, nie stanowi inaczej.

¹¹ Postanowienia Umowy dotyczące obywateli Umawiających się Stron stosuje się też odpowiednio do osób prawnych utworzonych zgodnie z prawem tej Umawiającej się Strony, na której terytorium mają one swoją siedzibę.

¹² Zob. także art. 25 ust. 5 i art. 41 ust. 2 Umowy oraz art. 77 ust. 1 pkt 1 UkrU.

znajduje się w Polsce (art. 1103⁷ pkt 5 k.p.c.). Z kolei w sprawach rozpatrywanych w trybie nieprocesowym, a odnoszących się do rzeczy ruchomych położonych w Polsce, należy zwrócić uwagę na art. 1110 k.p.c., zgodnie z którym sądy polskie mogą rozpatrywać sprawy dotyczące cudzoziemca mającego w Polsce miejsce zamieszkania lub miejsce zwykłego pobytu, a także wówczas, gdy sprawa z innych względów wykazuje wystarczający związek z polskim porządkiem prawnym. Za taki związek uznać można m.in. fakt, iż rzecz, której dotyczy sprawa podlegająca rozpoznaniu przez sąd, ma miejsce położenia w Polsce.

Nie ma zatem przeszkód, aby sąd polski rozpoznał np. odnoszącą się do rzeczy ruchomej sprawę o jej wydanie w oparciu o wniesione przez obywatela ukraińskiego powództwo windykacyjne (art. 222 §1 k.c.) lub powództwo posesoryjne o przywrócenie stanu poprzedniego i o zaniechanie dalszych naruszeń (art. 344 k.c.) albo dokonał zniesienia współwłasności takiej rzeczy (art. 210 §1 k.c.) z udziałem obywateli ukraińskich, którzy są jej współwłaścicielami.

W sprawach dotyczących rzeczy ruchomych oraz praw z nimi związanych rozpatrywanych przez polskie sądy istotne znaczenie może mieć również art. 15 Umowy, regulujący uznawanie dokumentów pochodzących z Ukrainy. Zgodnie z jego treścią dokumenty, które sporządził lub uwierzytłnił właściwy organ ukraiński, opatrzone pieczęcią urzędową i podpisem osoby uprawnionej, posiadają moc na terytorium Polski bez potrzeby legalizacji¹³. Dotyczy to także odpisów i tłumaczeń dokumentów, które uwierzytłnił właściwy organ. Dokumenty, które na terytorium Ukrainy traktowane są jako dokumenty urzędowe, uważane są za takie również na terytorium Polski.

3. Kwalifikacja pojęć „rzecz ruchoma” i „nieruchomość”

W świetle powyższych rozważań dla prawidłowego zastosowania do stosunków prawnorzeczowych norm kolizyjnych zamieszczonych w Umowie i ustawie Prawo prywatne międzynarodowe oraz określenia jurysdykcji w sprawach dotyczących tych stosunków istotne staje się ustalenie, jak powinno się kwalifikować pojęcia „rzecz ruchoma” i „nieruchomość”.

¹³ W związku z tym nie jest istotne, że Ukraina podobnie jak Polska jest stroną konwencji haskiej z dnia 5 października 1961 r. znoszącej wymóg legalizacji zagranicznych dokumentów urzędowych, Dz.U. 2005, nr 112, poz. 938. Apostille na dokumentach pochodzących z Ukrainy nadaje Ministerstwo Sprawiedliwości Ukrainy.

Zgodnie z art. 37 ust. 3 Umowy, o tym, czy rzecz wchodząca w skład spadku jest ruchomością czy nieruchomością, rozstrzyga prawo tej Umawiającej się Strony, na której terytorium rzecz ta się znajduje. Brak w Umowie takiej wskazówki odnoszącej się do rozgraniczenia rzeczy ruchomych i nieruchomości w odniesieniu do innych regulacji zawartych w jej treści, w tym do praw obligacyjnych i rzeczowych oraz czynności prawnych, których przedmiotem są rzeczy. Natomiast podobne postanowienie znaleźć można w art. 38 ust. 2 UkrU, który stanowi, że kwestia klasyfikacji rzeczy jako rzeczy ruchomej lub nieruchomej oraz inne klasyfikacje rzeczy podlegają prawu państwa, na terytorium którego rzecz jest położona¹⁴.

Ustawa Prawo prywatne międzynarodowe nie wskazuje wyraźnie, jakie prawo jest właściwe dla kwalifikacji pojęć „rzecz ruchoma” i „nieruchomość”. Dzięki powszechnemu stosowaniu *legis rei sitae* do oceny praw rzeczowych odnoszących się zarówno do rzeczy ruchomych, jak i do nieruchomości problem oddzielenia rzeczy ruchomych i nieruchomości, inaczej niż na tle Umowy, pojawia się zwykle dopiero na płaszczyźnie stosowania prawa materialnego¹⁵. Rozróżnienie to może mieć istotne znaczenie także dla ustalenia jurysdykcji sądowej (w tym na tle Umowy)¹⁶, w sprawach dotyczących nieruchomości często pojawia się bowiem jurysdykcja wyłączna sądów państwa miejsca położenia nieruchomości¹⁷. Wreszcie rozstrzygnięcie tej kwestii może wpływać na stosowanie norm kolizyjnych, które dotyczą formy czynności prawnych¹⁸.

Na tle Umowy i ustawy Prawo prywatne międzynarodowe, zgodnie z dominującą na świecie tendencją, również należy przyjąć, iż rozróżnienie ruchomości od nieruchomości następować powinno na podstawie prawa miejsca położenia rzeczy¹⁹. Kwalifikacji rzeczy na podstawie prawa miejsca jej położenia dokonuje się jednak niezależnie od tego, że norma

¹⁴ Zob. też art. 181 Kodeksu cywilnego Ukrainy.

¹⁵ H. Stoll, in: *J. von Staudingers Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen, EGBGB/IPR, Internationales Sachenrecht*, Hrsg. J. Kropholler, Sellier — De Gruyter, Berlin, 1996, s. 79.

¹⁶ Oprócz przywołanego powyżej art. 32 zob. też przytoczone w przyp. 2 art. 25 ust. 5, art. 37 ust. 2 oraz art. 41 ust. 2 Umowy.

¹⁷ H. Trammer, *Sprawy czysto majątkowe w polskim prawie prywatnym międzynarodowym*, „Prawo w Handlu Zagranicznym” 1968, nr 19—20, s. 15—16.

¹⁸ Zob. np. przywołany powyżej art. 34 Umowy oraz art. 25 ust. 2 p.p.m.

¹⁹ J. Kosik, *Prawa rzeczowe ograniczone w kodeksie cywilnym i w artykule 24 prawa prywatnego międzynarodowego*, „Studia Prawnicze” 1970, nr 26—27, s. 67. Zob. też H.P. Mansel, in: *J. von Staudingers Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen EGBGB/IPR. Art 43—46 EGBGB (Internationales Sachenrecht)*, Hrsg. D. Henrich, Sellier — De Gruyter, Berlin, 2015, s. 134 i n.

kolizyjna wskazująca prawo właściwe dla praw rzeczowych posługuje się łącznikiem miejsca położenia przedmiotu tych praw²⁰.

4. Zakres statutu rzeczowego

Umowa i ustawa Prawo prywatne międzynarodowe nie określają szczegółowo zakresu statutu rzeczowego²¹. Z art. 41 ust. 2 p.p.m. wywieść można jedynie, że zakresem statutu rzeczowego objęte są „nabycie i utrata własności, jak również nabycie i utrata oraz zmiana treści lub pierwszeństwa innych praw rzeczowych”²². Poniżej wskazane zostaną najistotniejsze kwestie objęte zakresem zastosowania prawa polskiego jako prawa właściwego dla stosunków rzeczowych (statut rzeczowy)²³ odnoszących się do rzeczy ruchomych, które mają miejsce położenia na terytorium Polski i znajdują się we władaniu obywateli Ukrainy.

²⁰ E. Drozd, *Nabycie i utrata praw rzeczowych na rzeczy ruchomej w prawie prywatnym międzynarodowym (wpływ zmiany miejsca położenia rzeczy na właściwość prawa)*, Uniwersytet Jagielloński, Kraków, 1977, s. 9. Zob. także art. 461 ust. 2 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. — Prawo upadłościowe (t.j. Dz.U. 2022, poz. 1520), zgodnie z którym uznanie danej rzeczy za nieruchomości oceniana się według prawa miejsca położenia rzeczy.

²¹ W obcych ustawach kolizyjnych wskazuje się czasami najważniejsze elementy zakresu statutu rzeczowego. W art. 94 § 1 belgijskiej ustawy kolizyjnej zakresem zastosowania prawa właściwego dla dóbr majątkowych (w tym rzeczy) obejmuje się w szczególności rozstrzygnięcie: o tym, czy rzecz jest nieruchomością, czy ruchomością, o istnieniu, naturze, treści i zakresie praw rzeczowych, podmiotach praw rzeczowych, dopuszczalności rozporządzania tymi prawami, sposobach ustanowienia, zmiany treści, przeniesienia i wygasania praw rzeczowych i wreszcie o skuteczności prawa rzeczowego względem osób trzecich. Z kolei w art. 10:127 ust. 4 niderlandzkiego kodeksu cywilnego do zakresu statutu rzeczowego zalicza się ustalenie tego, czy rzecz jest nieruchomością, czy ruchomością, co stanowi część składową rzeczy, czy dopuszczalne jest przeniesienie własności rzeczy lub ustanowienie prawa do tej rzeczy, jakie są przesłanki przeniesienia lub ustanowienia prawa rzeczowego, jakie prawa mogą być powiązane z rzeczą oraz naturę i treść tych praw, w jaki sposób doprowadzić można do powstania, zmiany, przeniesienia i wygaśnięcia praw rzeczowych oraz jak określić wzajemny stosunek tych praw.

²² Zgodnie z art. 39 ust. 2 UkrU prawem właściwym dla powstania i ustania prawa własności i innych praw rzeczowych, które są przedmiotem czynności prawnej, jest prawo miejsca położenia rzeczy, jeżeli strony nie uzgodniły inaczej. Dopuszczalny jest zatem w tym zakresie wybór prawa. Nie może on jednak naruszać praw osób trzecich. Zob. też A. Dowgert, *Ukraińska...*, s. 378.

²³ Szerzej o zakresie zastosowania statutu rzeczowego zob. J. Górecki, w: *System...*, T. 20B, s. 966 i n.; H.P. Mansel, in: *J. von Staudingers...*, 2015, s. 127 i n.

W pierwszej kolejności właściwe jest ono do oceny tego, które przedmioty są rzeczami²⁴, a także do ustalenia, co jest częścią składową rzeczy, a co jej przynależnością²⁵. Prawo polskie jest ponadto miarodajne do oceny powstania, pierwszeństwa, treści, przeniesienia oraz wygaśnięcia praw rzeczowych, których przedmiotem są wskazane powyżej rzeczy ruchome²⁶. Podlegają mu m.in. czynności prawne powodujące powstanie prawa rzeczowego (jego ustanowienie) oraz jego przeniesienie. Warto przy tym zwrócić uwagę, że zgodnie z art. 24 ust. 1 p.p.m. przy ustalaniu, czy dokonano czynności prawnej, stosuje się prawo dla niej właściwe. Dla czynności prawnych z zakresu prawa rzeczowego odnoszących się do rzeczy położonych w Polsce polskie prawo jest zatem miarodajne także do oceny tego, czy dokonano danej czynności prawnej np. kreującej lub przenoszącej prawo rzeczowe. Jednak zgodnie z art. 24 ust. 2 p.p.m. strona, która twierdzi, że nie złożyła oświadczenia woli, może się powołać na prawo państwa, w którym ma miejsce zwykłego pobytu, jeżeli z okoliczności sprawy wynika, że ocena skutków jej zachowania według prawa miejsca położenia rzeczy nie byłaby zasadna²⁷. Oznacza to, że dopuszczalne jest powoływanie się przez obywatela Ukrainy dokonującego w Polsce czynności prawnej na prawo obowiązujące w jego miejscu zwykłego pobytu, tzn. na prawo ukraińskie. Przy tej okazji pojawia się pytanie, na które odpowiedź wykracza poza ramy tego opracowania, z jaką chwilą przedłużający się w Polsce pobyt osób przybywających z Ukrainy do Polski powoduje, że miejscem ich zwykłego pobytu staje się Polska, a przestaje nim być Ukraina.

Statut rzeczowy określa liczbę i rodzaj przesłanek potrzebnych do powstania, nabycia i utraty praw rzeczowych²⁸. Dotyczy to np. obowiązku wydania nabywcy przedmiotu praw rzeczowych oraz sposobu jego dokonania. Przede wszystkim jednak statut rzeczowy określa tzw. tytuły nabycia praw rzeczowych, czyli wskazuje, na jakiej podstawie nastąpić może nabycie prawa rzeczowego (np. umowa, zasiedzenie, znalezienie itd.). Statut rzeczowy przesądza wreszcie, z jaką chwilą następuje powstanie (przeniesienie) prawa rzeczowego, będące efektem dokonanej czynności prawnej lub innych zdarzeń prawnych. Wskazuje on także okoliczności powodujące utratę i wygaśnięcie praw rzeczowych. Wszystkie te kwestie

²⁴ E. Drozd, *Nabycie...*, s. 8—9.

²⁵ H. Stoll, in: *J. von Staudingers...*, 1996, s. 78—79.

²⁶ J. Kosik, *Prawa rzeczowe...*, s. 62.

²⁷ Zob. też M. Wojewoda, *Prawo właściwe dla dokonania czynności prawnej oraz dla oceny jej dopuszczalności*, „*Studia Prawa Prywatnego*” 2014, z. 1, s. 64 i n.

²⁸ E. Drozd, *Nabycie...*, s. 11. Zob. też K.A. Dadańska, *Ustanawianie ograniczonych praw rzeczowych w prawie prywatnym międzynarodowym — uwagi na tle statutu rzeczowego i jego rozgraniczenia*, „*Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego*” 2019, T. 24, s. 141 i n.

w odniesieniu do rzeczy ruchomej położonej w Polsce należy rozstrzygać na podstawie prawa polskiego.

Zakresem zastosowania polskiego prawa objęte są również czynności prawne odnoszące się do istniejącego już prawa rzeczowego, nawet jeśli do powstania tego prawa doszło w czasie, gdy rzecz znajdowała się na obszarze innego państwa w chwili powstania tego prawa²⁹. Należą do nich czynności prawne np. modyfikujące treść prawa rzeczowego, prowadzące do obciążenia prawa rzeczowego innym prawem rzeczowym, określające pierwszeństwo praw rzeczowych obciążających ten sam przedmiot bądź prowadzące do wygaśnięcia praw rzeczowych (np. zrzeczenie się prawa rzeczowego). Można zatem stwierdzić, że statut rzeczowy jest ogólnie właściwy do oceny skutków różnych zdarzeń prawnych, które wpływają na istnienie i treść prawa rzeczowego. Statut rzeczowy przesądza o tym, czy prawo rzeczowe jest zbywalne, czy niezbywalne³⁰. Rozstrzyga ponadto, czy przedmiot prawa rzeczowego należy do *res extra commercium*, co wyklucza dopuszczalność dokonywania skutecznych rozporządzeń tym przedmiotem.

Prawo miejsca położenia rzeczy decyduje też o tym, kto jest uprawniony do rozporządzania prawem rzeczowym³¹. W szczególności rozstrzyga o tym, czy uprawnionym do rozporządzania rzeczą jest wyłącznie właściciel, czy także inne osoby³². Jednak stosunek prawny, z którego wynika ewentualne uprawnienie do rozporządzania cudzą rzeczą (np. komis, zlecenie, władza rodzicielska, opieka, małżeństwo), podlega innemu statutowi. Wówczas to na jego podstawie należy ustalać, czy uprawnienie takie istnieje³³. Dopiero w razie jego braku konsekwencje z tym związane w sferze praw rzeczowych rozstrzyga statut rzeczowy.

W rozpatrywanym przypadku prawa polskiemu podlega także kwestia dopuszczalności nabycia prawa rzeczowego od osoby nieuprawnionej do rozporządzania tym prawem³⁴ oraz określenie pozytywnych i negatywnych przesłanek tego nabycia³⁵. Wskazuje ono, do jakich przedmiotów konstrukcja ta znaleźć może zastosowanie. Rozstrzyga przy tym, czy w danym przypadku rzecz została zgubiona, skradziona lub w inny sposób utracona przez

²⁹ Szerzej o zmianie statutu i jego skutkach zob. niżej pkt 5.

³⁰ H. Stoll, in: *J. von Staudingers...*, 1996, s. 81.

³¹ Zob. E. Drozd, *Nabycie...*, s. 13.

³² Zdolność do dokonywania czynności prawnych odnoszących się do praw rzeczowych podlega statutowi personalnemu osób dokonujących tych czynności. Zob. też art. 21 Umowy.

³³ W rozpatrywanej sytuacji ustalenie tego innego statutu następować powinno w pierwszej kolejności na podstawie norm kolizyjnych wynikających z Umowy.

³⁴ J. Pazdan, *Nabycie rzeczy ruchomej od nieuprawnionego w prawie prywatnym międzynarodowym*, „Przegląd Sądowy” 1992, nr 5—6, s. 58 i n.; H. Stoll, in: *J. von Staudingers...*, 1996, s. 180 i n.

³⁵ J. Pazdan, *Nabycie...*, s. 60.

właściciela³⁶. Niezależnie od obywatelstwa nabywcy to na tle prawa polskiego należy ustalać pojęcie dobrej wiary i jej znaczenie w kontekście nabycia prawa rzeczowego od nieuprawnionego. Prawo miejsca położenia rzeczy określa też chwilę nabycia prawa rzeczowego nabytego od osoby nieuprawnionej do rozporządzania nim³⁷. Określa ono terminy, z upływem których następuje nabycie prawa rzeczowego od nieuprawnionego, oraz zasady jego obliczania (w szczególności początek jego biegu). Poza zakresem statutu rzeczowego znajdują się jednak zagadnienia związane z ewentualnymi roszczeniami, z jakimi wystąpić może były właściciel rzeczy względem jej nabywcy od nieuprawnionego³⁸, oraz roszczenia tego nabywcy względem nieuprawnionego zbywcy, chociażby w przypadku, gdy nabywca dowiedział się o tym, że nabył rzecz uprzednio skradzioną (np. z tytułu rękojmi za wady prawne).

Do zakresu zastosowania prawa polskiego jako statutu rzeczowego, oprócz umów rzeczowych i pozostałych wskazanych powyżej czynności prawnych, należy także ocena innych zdarzeń prawnych wpływających na prawa rzeczowe, np. zasiedzenia, zawłaszczenia, porzucenia rzeczy, znalezienia rzeczy, połączenia, pomieszania czy przetworzenia rzeczy³⁹. W odniesieniu do rzeczy ruchomych położonych w Polsce prawo polskie określa zatem np. termin zasiedzenia oraz zasady jego obliczania, a także inne przesłanki niezbędne do nabycia własności rzeczy ruchomej w ten sposób. Wskazuje również okoliczności powodujące przerwanie i zawieszenie biegu terminu oraz konsekwencje z tym związane.

Polskie prawo jest też właściwe do oceny prawnorzeczowych skutków wpisów w rejestrach publicznych (np. rejestr zastawów, rejestr utraconych dóbr kultury). Przesądza ono nie tylko o tym, czy wpis do rejestru jest przesłanką nabycia prawa rzeczowego, lecz także o tym, jakie są inne następstwa ujawnienia prawa rzeczowego lub rzeczy w rejestrze.

Statut rzeczowy obejmuje swym zakresem współwłasność⁴⁰. Przesądza on o źródłach i rodzaju powstającej współwłasności, o prawach i obowiązkach współwłaścicieli związanych ze współwłasnością, w tym także o sposobie sprawowania zarządu rzeczą wspólną i o rozliczeniach między współwłaścicielami. Rozstrzyga o sposobie określenia udziałów we współwłasności oraz o dopuszczalności rozporządzania udziałami. Decyduje ponadto o tym, czy współwłaściciele zawierają umowy dotyczące sprawowania zarządu rzeczą wspólną i ponoszenia kosztów związanych z jej utrzymaniem, oraz o zakresie autonomii woli przysługującej

³⁶ Zob. E. Drozd, *Nabycie...*, s. 14.

³⁷ J. Pazdan, *Nabycie...*, s. 65 i n.

³⁸ Wchodzić tu mogą w grę np. roszczenia z tytułu bezpodstawnego wzbogacenia. Zob. J. Pazdan, *Nabycie...*, s. 62.

³⁹ H. Stoll, in: *J. von Staudingers...*, 1996, s. 78, 161 i n.

⁴⁰ M. Pazdan, *Prawo...*, s. 269.

współwłaścicielom. Prawo polskie w odniesieniu do rzeczy ruchomych położonych w Polsce rozstrzyga o dopuszczalności zniesienia współwłasności, a co z tym związane — również o zakresie swobody współwłaścicieli co do ograniczenia możliwości zniesienia współwłasności poprzez zawarcie umów ograniczających lub wyłączających zniesienie współwłasności. Decyduje ono także o sposobach zniesienia współwłasności oraz o tym, czy roszczenie o zniesienie współwłasności ulega przedawnieniu.

Statut rzeczowy określa treść, sposób wykonywania i ochronę praw rzeczowych. W szczególności wskazuje roszczenia, z jakimi uprawniony wystąpić może względem innych osób naruszających jego prawo. Ponadto statut rzeczowy przesądza o tym, jakie przesłanki są niezbędne do wystąpienia z tymi roszczeniami. Decyduje również o tym, czy roszczenia te ulegają przedawnieniu lub wygaśnięciu i po upływie jakich terminów⁴¹. Dotyczy to także roszczeń związanych z rozliczeniami za korzystanie z rzeczy oraz nakładów i pożytków związanych z rzeczą (np. między właścicielem a jej posiadaczem samoistnym albo między współwłaścicielami). Statut rzeczowy wskazuje krąg osób uprawnionych do pożytków z rzeczy, zakres pożytków przypadających uprawnionemu oraz sposób ich nabycia.

5. Ustalenie miejsca położenia rzeczy oraz zmiana statutu rzeczowego i jej skutki

W związku z przemieszczaniem rzeczy ruchomych z terytorium Ukrainy na terytorium Polski pojawia się kwestia kolizyjnoprawnych konsekwencji tego zdarzenia. Na tle art. 41 p.p.m. sprawą fundamentalną dla prawidłowego wyznaczenia statutu rzeczowego jest określenie miejsca położenia przedmiotu praw rzeczowych. W przypadku rzeczy ruchomych najczęściej przyjmuje się, że miejscem położenia rzeczy ruchomej jest faktyczne (rzeczywiste) miejsce jej położenia — *situs naturalis*⁴², nawet gdy jest ono przejściowe (przypadkowe) i ulega częstym zmianom⁴³.

⁴¹ H. Stoll, in: *J. von Staudingers...*, 1996, s. 163—164.

⁴² Zob. K. Przybyłowski, *Prawo prywatne międzynarodowe. Część ogólna*, Księgarnia Gubrynowicz i Syn, Lwów, 1935, s. 130; J. Fabian, *Miejsce położenia ruchomości w prawie prywatnym międzynarodowym*, w: *Rozprawy prawnicze. Księga pamiątkowa dla uczczenia pracy naukowej Kazimierza Przybyłowskiego*, red. W. Osuchowski, M. Sośniak, B. Walaszek, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Kraków, 1964, s. 59; H. Stoll, in: *J. von Staudingers...*, 1996, s. 157.

⁴³ E. Drozd, *Nabycie...*, s. 9; M. Sośniak, *Prawo prywatne międzynarodowe*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice, 1991, s. 113.

W razie zmiany statutu rzeczowego wywołanej przemieszczeniem się rzeczy ruchomej z jednego państwa do drugiego prawa rzeczowe na tej rzeczy poddawane są ocenie nowego statutu rzeczowego⁴⁴. Działanie poprzedniego statutu ustaje. Należy jednak wówczas rozstrzygnąć, w jakim zakresie zdarzenia, które nastąpiły w okresie oddziaływania poprzedniego statutu, są nadal skuteczne pod rządami nowego statutu. W związku z przemieszczeniem rzeczy z Ukrainy do Polski pojawić się może zatem potrzeba oceny zdarzeń, które miały miejsce w czasie, gdy rzecz ruchoma znajdowała się jeszcze na terytorium Ukrainy.

Zastosowane w art. 41 ust. 2 p.p.m. rozwiązanie zakłada zachowanie skutków prawnych zdarzeń występujących w okresie obowiązywania poprzedniego statutu, które doprowadziły do nabycia, utraty, zmiany treści lub zmiany pierwszeństwa praw rzeczowych⁴⁵. Na podstawie tego założenia rozstrzygane są kwestie szczegółowe wyłaniające się przy okazji zmiany statutu rzeczowego. W razie braku takiego założenia trzeba by bowiem przyjąć, że wraz ze zmianą statutu rzeczowego (np. na skutek przemieszczenia rzeczy z Ukrainy do Polski) poprzedni statut rzeczowy przestaje być skuteczny, a w jego miejsce wchodzi nowy statut rzeczowy, na podstawie którego od nowa ocenia się wszelkie kwestie prawnorzeczowe związane z daną rzeczą⁴⁶.

Po zmianie statutu rzeczowego na nowo należy jednak ocenić treść praw rzeczowych na rzeczach przywiezionych z innego państwa. Jest to

⁴⁴ Z uwagi na zmianę miejsca położenia przedmiotu praw rzeczowych zmiana statutu nie nastąpi w odniesieniu do środków transportu, o których mowa w art. 42 p.p.m. Zob. szerzej J. Górecki, w: *System...*, T. 20B, s. 960 i n. W sposób szczególny są także traktowane rzeczy w transporcie (*res in transitu*). Zgodnie z art. 43 p.p.m. prawa rzeczowe na rzeczy w transporcie podlegają prawu państwa, z którego rzecz wysłano. Jeżeli jednak z okoliczności wynika, iż prawa te są związane ściślej z prawem innego państwa, stosuje się prawo tego państwa. W związku z tym prawa rzeczowe na rzeczy ruchomej wysłanej z Ukrainy i przemieszczającej się przez Polskę do innego państwa w czasie ich przebywania na terytorium Polski nie podlegają prawu polskiemu, lecz prawu ukraińskiemu. Szerzej zob. J. Górecki, w: *System...*, T. 20B, s. 963 i n.; A. Kozioł, *Rzeczy w transporcie — kilka uwag na tle art. 43 ustawy o prawie prywatnym międzynarodowym*, w: *Rozprawy z prawa prywatnego. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Aleksandrowi Oleszce*, red. A. Dańko-Roesler, J. Jacyszyn, M. Pazdan, W. Popiołek, Stowarzyszenie Notariuszy RP, Warszawa, 2012, s. 254 i n. Zob. także art. 41 UkrU, zgodnie z którym prawo własności i inne prawa rzeczowe na rzeczy ruchomej transportowanej zgodnie z treścią czynności prawnej podlegają prawu państwa, z którego rzecz ta została wysłana, jeżeli strony nie uzgodniły inaczej.

⁴⁵ Szerzej zob. J. Kosik, *Zagadnienia prawa rzeczowego w prawie prywatnym międzynarodowym z 1965 r.*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa—Kraków, 1976, s. 101 i n.; M. Pazdan, *Prawo...*, s. 269 i n. Zob. także K. Przybyłowski, *Prawo...*, s. 152 i n.; M. Sośniak, *Zmiana statutu w prawie międzynarodowym prywatnym*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1964, z. 1, s. 27 i n.

⁴⁶ Zob. E. Drozd, *Nabycie...*, s. 23.

związane z występującą w wielu państwach, w tym także w Polsce, zasadą *numerus clausus* praw rzeczowych, która powoduje, że nie można w drodze czynności prawnej lub innego zdarzenia prawnego (np. przemieszczenia rzeczy) doprowadzić do wykreowania prawa rzeczowego nieprzewidzianego przez prawo obowiązujące w aktualnym miejscu położenia rzeczy. Dotyczy to również praw rzeczowych ustanowionych na podstawie obcego prawa, które ma własny katalog praw rzeczowych, często niespójny z prawem aktualnego miejsca położenia rzeczy. Może się wtedy okazać, że prawo rzeczowe powstałe pod rządami poprzedniego statutu rzeczowego nie ma swego odpowiednika w nowym statucie rzeczowym⁴⁷. Jest to szczególnie istotne w odniesieniu do praw rzeczowych wykorzystywanych jako instrument zabezpieczenia wierzytelności⁴⁸.

W związku z powyższym, jeżeli prawo ukraińskie dopuszcza istnienie prawa rzeczowego nieznanego polskiemu prawu albo prawa rzeczowego, które co do treści odbiega w istotny sposób od jego polskiego odpowiednika, może pojawić się kwestia dalszego istnienia takiego prawa rzeczowego po przemieszczeniu na terytorium Polski rzeczy ruchomej będącej jego przedmiotem. Zasadniczo dąży się jednak do tego, aby prawa rzeczowe powstałe pod rządami poprzedniego statutu rzeczowego utrzymywały się w mocy także po zmianie statutu rzeczowego. Dokonuje się ich transpozycji (transformacji). Dla osiągnięcia tego celu należy poszukiwać w polskim prawie odpowiednika (ekwiwalentu) prawa rzeczowego powstałego przed przemieszczeniem rzeczy ruchomej do Polski (np. w Ukrainie). Nie rodzi problemów transpozycja prawa własności, które w różnych państwach pojmowane jest podobnie. Trudności wiążą się z poszukiwaniem odpowiednika innych praw rzeczowych ustanowionych za granicą. W efekcie transpozycji zmianie ulec może treść prawa rzeczowego powstałego za granicą. Musi być ono bowiem dostosowane do swojego odpowiednika w prawie polskim, które operuje zamkniętym (sztywnym) katalogiem praw rzeczowych (*numerus clausus*). Gorzej, gdy takiego odpowiednika znaleźć nie można⁴⁹. Wtedy zastosować można dwa rozwiązania. Pierwsze polega na przyjęciu założenia, że ustanowione za granicą prawo rzeczowe wygasa. Drugie rozwiązanie bazuje na koncepcji tzw. spoczywania prawa rzeczowego. Takie „spoczywające” prawo rzeczowe może stać się ponownie skuteczne wtedy, gdy rzecz trafi do państwa, w którym prawo to jest

⁴⁷ Ibidem, s. 46 i n.

⁴⁸ Szerzej zob. J. Górecki, w: *System...*, T. 20B, s. 984—985. W kwestii regulacji zastawu w prawie ukraińskim i jego porównania z zastawem funkcjonującym w Polsce zob. M. Mościcki, *Modelowe prawo zastawu na podstawie prawa polskiego i ukraińskiego*, rozprawa doktorska przygotowana w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, Lublin, 2018, s. 254 i n. oraz s. 335 i n.

⁴⁹ M. Pazdan, *Prawo...*, s. 270.

znane (np. rzecz ruchoma powróci do Ukrainy). Do tego czasu uprawniony nie może jednak powoływać się na swoje prawo rzeczowe⁵⁰.

Zmiana statutu rzeczowego nie prowadzi do ponownej oceny nabycia (ustanowienia) prawa rzeczowego, do którego doszło przed zmianą statutu rzeczowego. Nabycie (ustanowienie) prawa rzeczowego, które nastąpiło pod rządami poprzedniego statutu, powinno być uwzględniane także po zmianie statutu⁵¹. Wątpliwości pojawiają się wówczas, gdy pod rządami poprzedniego statutu rzeczowego doszło do realizacji tylko niektórych przesłanek wymaganych do przejścia (powstania) prawa rzeczowego (np. nie doszło do wydania rzeczy nabywcy albo nie dokonano wpisu do odpowiedniego rejestru). Są to tzw. otwarte (niezamknięte) stany faktyczne⁵². W takich przypadkach na podstawie nowego statutu rzeczowego należy ustalić przesłanki nabycia (powstania) prawa rzeczowego i przesądzić, czy okoliczności zaszły przed zmianą statutu mogą być brane pod uwagę jako uzasadniające nabycie (powstanie) prawa rzeczowego wraz z okolicznościami, które zajdą dopiero po zmianie statutu. Jest to zagadnienie, które rozstrzygać należy na płaszczyźnie prawa materialnego (aktualnego statutu rzeczowego), a nie na płaszczyźnie kolizyjnoprawnej⁵³.

O tym, czy doszło do „zamknięcia” stanu faktycznego prowadzącego do wywołania skutku rzeczowego, rozstrzyga prawo państwa, w którym została dopełniona ostatnia przesłanka wymagana przez to prawo do wywołania skutku rzeczowego⁵⁴. Sama zmiana statutu nie może prowadzić do nabycia (powstania) prawa rzeczowego, jeżeli według nowego statutu rzeczowego wystarczające okazały się okoliczności, które nastąpiły w czasie obowiązywania poprzedniego statutu, ale zgodnie z jego wymaganiami nie były one wystarczające do nabycia (powstania) prawa rzeczowego⁵⁵. Wówczas zgodnie z przepisami nowego statutu rzeczowego dojść powinno do powtórzenia czynności dokonanych już w czasie, gdy rzecz znajdowała się w innym państwie. Dopiero wówczas nastąpi nabycie

⁵⁰ Tak też M. Tomaszewski, w: *Prawo prywatne międzynarodowe. Komentarz*, red. J. Poczobut, Wolters Kluwer, Warszawa, 2017, s. 698—699.

⁵¹ E. Drozd, *Nabycie...*, s. 28.

⁵² Zob. M. Pazdan, *Prawo...*, s. 271; M. Margoński, *Rozciągnięcie w czasie procesu nabycia własności a zmiana statutu — wybrane problemy na przykładach nabycia w Polsce samochodu pochodzącego z Niemiec*, w: *Znad granicy ponad granicami. Księga dedykowana profesorowi Dieterowi Martiny*, red. M. Krzymuski, M. Margoński, C.H. Beck, Warszawa, 2014, s. 175 i n.

⁵³ Zob. też E. Drozd, *Nabycie...*, s. 30 i n. oraz 37 i n.

⁵⁴ Zob. uchwałę SN (7) z 30.03.1992 r., III CZP 17/92, OSNC 1992, nr 11, poz. 186. Zob. też M. Pazdan, *Stany faktyczne zamknięte z kolizyjnoprawnego punktu widzenia*, w: *Ius civile vigilantibus scriptum est. Księga jubileuszowa Profesora Adama Olejniczaka*, red. J. Haberko, J. Grykiel, K. Mularski, C.H. Beck, Warszawa, 2022, s. 525 i n.

⁵⁵ Zob. jednak M. Margoński, *Rozciągnięcie...*, s. 182.

(powstanie) prawa rzeczowego na podstawie aktualnego statutu rzeczowego. Natomiast gdy przed zmianą statutu rzeczowego doszło do skutecznego nabycia (powstania) prawa rzeczowego, to późniejsza zmiana miejsca położenia przedmiotu tego prawa nie może niweczyć zaistniałego już skutku i to nawet wówczas, gdy nie zostały dopełnione wymagania wynikające z nowego statutu. Nowy statut rzeczowy dotyczyć może tylko tych zdarzeń prawnych, które nastąpiły po przemieszczeniu przedmiotu praw rzeczowych do danego państwa⁵⁶.

Podobnie należy oceniać zdarzenia prawne prowadzące do zmiany treści lub utraty praw rzeczowych⁵⁷. W odniesieniu do pierwszeństwa praw rzeczowych, które podlega również statutowi rzeczowemu, przyjąć trzeba, że zmiana statutu rzeczowego może doprowadzić do zmiany kolejności praw rzeczowych ukształtowanej pod rządami poprzedniego statutu. Trudno bowiem zakładać, że mimo zmiany statutu rzeczowego dalej to poprzedni statut rzeczowy określać będzie kolejność praw rzeczowych i to w sposób odmienny od przyjętego w nowym statucie. Natomiast jeśli pod rządami poprzedniego statutu doszło do umownego ukształtowania pierwszeństwa praw rzeczowych, to po zmianie statutu nowy statut rozstrzyga o tym, czy i w jakim zakresie umowy te nadal są skuteczne.

W razie wystąpienia przez uprawnionego z roszczeniami służącymi do ochrony praw rzeczowych stosować należy prawo miejsca położenia rzeczy z chwili wytoczenia powództwa, nawet wtedy, gdy zdarzenie powodujące powstanie roszczenia miało miejsce przed zmianą statutu rzeczowego⁵⁸.

Zmiana statutu rzeczowego wywołuje trudności w przypadkach, w których nabycie prawa rzeczowego powiązane jest z upływem czasu. Do oceny zdarzeń prawnych wpływających na prawa rzeczowe stosuje się prawo miejsca położenia rzeczy w chwili wystąpienia tego zdarzenia. Gdy zdarzenie jest rozciągnięte w czasie (np. przy zasiedzeniu, przemilczeniu, nabyciu rzeczy ruchomej od nieuprawnionego po upływie określonego terminu), decyduje prawo obowiązujące w miejscu położenia rzeczy w chwili zakończenia tego zdarzenia⁵⁹.

⁵⁶ M. Sośniak, *Prawo...*, s. 115.

⁵⁷ W. Ludwiczak, *Międzynarodowe prawo prywatne*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa, 1996, s. 234–235.

⁵⁸ M. Pazdan, *Prawo...*, s. 271. Zob. także wyrok SN z 22.03.2002 r., I CKN 1137/99, OSNC 2003, nr 4, poz. 51. Warto zwrócić uwagę, że zgodnie z art. 42 ust. 1 UkrU ochrona prawa własności i innych praw rzeczowych dotyczących rzeczy ruchomej dokonuje się według wskazania osoby, która dochodzi ochrony, zgodnie z prawem państwa, w którym rzecz się znajduje lub zgodnie z prawem miejsca sądu. Zob. A. Dowgert, *Ukraińska...*, s. 378.

⁵⁹ Zob. także art. 39 ust. 3 UkrU, zgodnie z którym powstanie prawa własności wskutek zasiedzenia podlega prawu państwa, w którym znajduje się rzecz w chwili upływu terminu zasiedzenia.

Na tle art. 41 p.p.m. przyjąć należy, że jeżeli pod rządami prawa ukraińskiego nie nastąpiło nabycie prawa rzeczowego z uwagi na zbyt krótki upływ czasu, to po zmianie statutu na podstawie prawa polskiego na nowo należy ustalić okres niezbędny do nabycia prawa rzeczowego. Trzeba też wówczas odpowiedzieć na pytanie, w jakim zakresie można uwzględnić upływ czasu, który nastąpił przed zmianą statutu. Nie należy bowiem zakładać, że stan prowadzący do nabycia prawa rzeczowego trwający pod rządami poprzedniego statutu zostanie zawsze i w całości uwzględniony przez nowy statut rzeczowy, który wyznacza też okres wymagany do nabycia prawa rzeczowego. Odpowiedzi na wyżej postawione pytanie poszukiwać należy w nowym statucie rzeczowym, czyli w prawie polskim. On jest bowiem zasadniczo miarodajny w kwestii nabycia prawa rzeczowego. Decyduje m.in. o dopuszczalności nabycia prawa rzeczowego na skutek upływu czasu, wymaganiach niezbędnych do tego nabycia, sposobie obliczania terminu, którego upływ jest konieczny, aby nabycie nastąpiło (ustalenie początku biegu terminu, przyczyn i skutków jego zawieszenia i przerwania), oraz o skuteczności nabycia (czy następuje ono z mocy prawa, czy na mocy konstytucyjnego orzeczenia sądu lub innego organu)⁶⁰.

Również realizacja przesłanek nabycia prawa rzeczowego od nieuprawnionego może być rozciągnięta w czasie. Wówczas w razie zmiany statutu rzeczowego stosować należy prawo państwa, na obszarze którego znajduje się przedmiot prawa rzeczowego w chwili zrealizowania wszystkich elementów stanu faktycznego wymaganych dla nabycia prawa rzeczowego od nieuprawnionego przez prawo tego państwa. Prawo to rozstrzygnie także o tym, w jakim zakresie uwzględnić można okoliczności, które wystąpiły w czasie, gdy przedmiot prawa rzeczowego znajdował się na obszarze innego państwa. Wiązać się to może z zabiegami zmierzającymi do dostosowania obu porządków prawnych⁶¹.

Oddzielnym zagadnieniem jest ocena zdarzeń prawnych wpływających na stosunki praworzeczowe, do których doszło w Polsce, a odnoszących się do rzeczy ruchomych „powracających” na terytorium Ukrainy. W tym przypadku o konsekwencjach tych zdarzeń rozstrzygnie prawo ukraińskie. Z treści art. 39 UkrU można, jak się wydaje, wyprowadzić podobne wnioski, jakie wypływają z art. 41 ust. 2 p.p.m.⁶²

⁶⁰ Zob. też E. Drozd, *Nabycie...*, s. 92.

⁶¹ Zob. J. Pazdan, *Nabycie...*, s. 65; M. Pazdan, *Prawo...*, s. 268; M. Margoński, *Rozciągnięcie...*, s. 181—182.

⁶² Istotne znaczenie w tym przypadku może mieć jednak art. 40 UkrU, zgodnie z którym prawem właściwym dla prawa własności i innych praw rzeczowych, które podlegają obowiązkowi rejestracji, jest prawo państwa miejsca rejestracji rzeczy.

6. Wnioski

Przemieszczenie się do Polski obywateli Ukrainy spowodowało m.in. wwiezienie przez te osoby rzeczy ruchomych, będących przedmiotem przyśługujących im praw rzeczowych. W czasie, gdy rzeczy te znajdują się na terytorium Polski, w zakresie stosunków prawnorzeczowych znajduje do nich zastosowanie prawo polskie. Wynika to z art. 41 ust. 1 p.p.m. Prawa polskiego nie można stosować do praw obligacyjnych i rzeczowych, których przedmiotem są nieruchomości położone w Ukrainie, o czym przesądza art. 32 Umowy. W tym zakresie wyłącznie właściwe jest prawo ukraińskie.

Zgodnie z art. 41 ust. 2 p.p.m. przy ocenie stosunków prawnych odnoszących się do rzeczy ruchomej przywiezionej do Polski z Ukrainy uwzględnić należy również zdarzenia prawne, które nastąpiły w czasie, gdy rzecz ta znajdowała się jeszcze na terytorium Ukrainy.

Bibliografia

- Dadańska K.A., *Ustanawianie ograniczonych praw rzeczowych w prawie prywatnym międzynarodowym — uwagi na tle statutu rzeczowego i jego rozgraniczenia*, „Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego” 2019, T. 24.
- Dowgert A., *Ukraińska kodyfikacja prawa prywatnego międzynarodowego*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2008, z. 2.
- Drozd E., *Nabywanie i utrata praw rzeczowych na rzeczy ruchomej w prawie prywatnym międzynarodowym (wpływ zmiany miejsca położenia rzeczy na właściwość prawa)*, Uniwersytet Jagielloński, Kraków, 1977.
- Fabian J., *Miejsce położenia ruchomości w prawie prywatnym międzynarodowym*, w: *Rozprawy prawnicze. Księga pamiątkowa dla uczczenia pracy naukowej Kazimierza Przybyłowskiego*, red. W. Osuchowski, M. Sośniak, B. Walaszek, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Kraków, 1964.
- Górecki J., w: *System Prawa Prywatnego*, T. 20B, *Prawo prywatne międzynarodowe*, red. M. Pazdan, C.H. Beck, Warszawa, 2015.
- Kosik J., *Prawa rzeczowe ograniczone w kodeksie cywilnym i w artykule 24 prawa prywatnego międzynarodowego*, „Studia Prawnicze” 1970, nr 26—27.
- Kosik J., *Zagadnienia prawa rzeczowego w prawie prywatnym międzynarodowym z 1965 r.*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa—Kraków, 1976.
- Kossak W., *Forma czynności prawnej według prawa cywilnego Ukrainy*, „Wrocławsko-Lwowskie Zeszyty Prawnicze” 2010, nr 1.

- Kosyło A., *Własność i użytkowanie nieruchomości gruntowych na Ukrainie*, w: *Krytyka prawa. Niezależne studia nad prawem*, t. I, *Własność*, red. J. Jabłońska-Bonca, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa, 2009.
- Kozioł A., *Rzeczy w transporcie — kilka uwag na tle art. 43 ustawy o prawie prywatnym międzynarodowym*, w: *Rozprawy z prawa prywatnego. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Aleksandrowi Oleszce*, red. A. Dańko-Roesler, J. Jacyszyn, M. Pazdan, W. Popiołek, Stowarzyszenie Notariuszy RP, Warszawa, 2012.
- Ludwiczak W., *Międzynarodowe prawo prywatne*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa, 1996.
- Mansel H.P., in: *J. von Staudingers Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen EGBGB/IPR. Art 43—46 EGBGB (Internationales Sachenrecht)*, Hrsg. D. Henrich, Sellier — De Gruyter, Berlin, 2015.
- Margoński M., *Rozciągnięcie w czasie procesu nabycia własności a zmiana statutu — wybrane problemy na przykładach nabycia w Polsce samochodu pochodzącego z Niemiec*, w: *Znad granicy ponad granicami. Księga dedykowana profesorowi Dieterowi Martiny*, red. M. Krzymuski, M. Margoński, C.H. Beck, Warszawa, 2014.
- Maydanyk R., *Die Entwicklung des ukrainischen Privatrechts in den Jahren 1991—2016*, „Zeitschrift für Europäisches Privatrecht” 2017, z. 2.
- Mościcki M., *Modelowe prawo zastawu na podstawie prawa polskiego i ukraińskiego*, rozprawa doktorska przygotowana w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, Lublin, 2018.
- Pazdan J., *Nabycie rzeczy ruchomej od nieuprawnionego w prawie prywatnym międzynarodowym*, „Przegląd Sądowy” 1992, nr 5—6.
- Pazdan M., *Prawo prywatne międzynarodowe*, Wolters Kluwer, Warszawa, 2017.
- Pazdan M., *Stany faktyczne zamknięte z kolizyjnoprawnego punktu widzenia*, w: *Ius civile vigilantibus scriptum est. Księga jubileuszowa Profesora Adama Olejniczaka*, red. J. Haberko, J. Grykiel, K. Mularski, C.H. Beck, Warszawa, 2022.
- Przybyłowski K., *Prawo prywatne międzynarodowe. Część ogólna*, Księgarnia Gubrynowicz i Syn, Lwów, 1935.
- Sośniak M., *Prawo prywatne międzynarodowe*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice, 1991.
- Sośniak M., *Zmiana statutu w prawie międzynarodowym prywatnym*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1964, z. 1.
- Stoll H., in: *J. von Staudingers Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen, EGBGB/IPR, Internationales Sachenrecht*, Hrsg. J. Kropholler, Sellier — De Gruyter, Berlin, 1996.
- Tomaszewski M., w: *Prawo prywatne międzynarodowe. Komentarz*, red. J. Poczobut, Wolters Kluwer, Warszawa 2017.
- Trammer H., *Sprawy czysto majątkowe w polskim prawie prywatnym międzynarodowym*, „Prawo w Handlu Zagranicznym” 1968, nr 19—20.

Tscherniavska B., *Besonderheiten der aktuellen Reformen des Privatrecht in der Ukraine*, „Wirtschaft und Recht in Osteuropa” 2020, z. 7.

Ukraine: Häufige Rechtsfragen im Zusammenhang mit ukrainischen Beteiligten in der notariellen Praxis, „DNotI-Report” 2022.

Wojewoda M., *Prawo właściwe dla dokonania czynności prawnej oraz dla oceny jej dopuszczalności*, „Studia Prawa Prywatnego” 2014, z. 1.